

תוכן עניינים

מבוא: הצגת הנושא ה"תיאולוגיה הנאצית" ומהלך העבודה.....	2
פרק ראשון: תיאולוגיה והשלטון הנאצי.....	3
פרק שני: רקע- סקירה של התיאולוגיה הנוצרית וביטויי השנאה הנאצית ליהודים.....	6
א. התפתחות התיאולוגיה הנוצרית כרקע לשנאת היהודי.....	6
ב. מחלוקות בדבר המשכיות התיאולוגית מהאנטישמיות המסורתית למודרנית.....	8
פרק שלישי: הגרומים שעיצבו את התיאולוגיה בנאציזם והאינצ'רקה איתם.....	10
א. הכנסייה הקתוליות.....	10
ב. הכנסיות הפרוטסטנטיות.....	11
ג. המקורות האזוטריים של הנאציזם.....	13
פרק רביעי: התיאולוגיה הנאצית.....	16
סיכום.....	20
ביבליוגרפיה.....	21

מבוא: הצגת הנושא ה"תיאולוגיה הנאצית" ומהלך העבודה

התנועה הנאצית לא מזוהה עם אמונה באל ולכן המושג תיאולוגיה נראה כלא תואם לתפיסתה. בכל זאת אבקש להראות כי רעיונות תאולוגיים עומדים בסיס העמדה הנאצית. על מנת לחתור לשורשי הנאציזם כדת, יש להבהיר את השורשים מהם יונקת תפיסתם התיאולוגית וזו אכן יונקת מגורמים רבים ושונים: קתוליות, פרוטסטנטיות, ופגאניזם על גווניו השונים. אין ולא נמצאת תורה תיאולוגית אחת ויחידה ע"פ הנאציזם. למנהיגים ופוליטיקאים שונים בעת השלטון הנאצי היו דעות שונות, הם באו מזרמים תיאולוגיים שונים וכן חלקם השתמשו בנושא התיאולוגי באופן אפורטוניסטי לשם מילוי צרכי מילוי מטרות והאג'נדות אותם רצו להשיג. חלקם אף פעלו מתוך מניע אנטי-תיאולוגי, במובן זה התיאולוגיה הפוליטית בנאציזם הינה חילונית- כלומר יש בה יחס אנלוגי לדת והיא משתמשת בעקרונות תיאולוגיים, אבל היא לא דת ממשית, המאמינה באל כלשהו.

אקדים בתחילת העבודה ואראה את הכוונה בתיאולוגיה בקשר פוליטי כמו בנאציזם. במהלך העבודה אבקש להראות כי הנאציזם השתמש במבנה של תיאולוגיה פוליטית כדאי לתת אלטרנטיבה לדת כך שהתורה הנאצית תסחוף אחריה אנשים כמו תורה דתית. בנוסף השתמש הנאציזם בדיכטומיה המיתית בין אל טוב לאיוב דמוני כדי לזהות את היהודי עם הדמוני ובכך להצדיק את השמדתו. הקשר בין נאציזם לתיאולוגיה הוביל לראיית היהודי כאיום קיומי וממשי, דבר אשר הוביל להתפתחות תמות גזעניות בשם דת שונה, עד כדי דינמיקה של רצח עם. כפי שנראה בנאציזם מתקיימת דינמיקה המייחסת איכויות מהותיות של רוע ושטניות לזהותו ולהווייתו של האויב היהודי- המיתי. איכויות אלו הופכות את האויב היהודי לכה מאיים עד שהן מובילות לרעיון ולהחלטה כי יש למחות אויב זה כליל מעל פני האדמה.

בהמשך אעסוק בזרמים השונים שעיצבו את העמדה התיאולוגית והמיתית הזו של הנאציזם. אעסוק בקצרה בשורשי השנאה והאנטישמיות הנוצרית הקדומה, אמשיך ואראה את כיצד העמדות של הכנסייה הקתולית ושל הכנסייה הפרוטסטנטית עזרו לעיצוב את העמדה התיאולוגית ואת הינאה של התנועה הנאצית. בנוסף אציג גם את העמדות ה"פגניות" שהשפיעו על תמונת העולם המיתית של הנאצים. בשלב האחרון אציג את תמונת העולם המיתית שנוצרה וכיצד תמונה זו שירתה את תורת הגזע והייתה מרכיב מרכזי בתפיסת ההשמדה של הנאצית.

פרק ראשון: תיאולוגיה והשלטון הנאצי

על פניו אפשר לומר שאין לנאציזם ולדת דבר משותף, שהרי כפי שנראה הנאציזם היה אנטי דתי במובנים רבים או לכל הפחות מתנגד לממסד הדתי. בכל זאת ברצוני לטעון כי הנאציזם מציג סוג של דת פוליטית. התזה המקובלת ביותר המזהה בין הנאציזם לבין הדת הפוליטית קשורה לתהליך החילון שהותיר את האדם ללא דת וללא אל¹. כך נותר האדם כביכול לבדו בעולם מבלי אל שייתן הכוונה ומשמעות. בעקבות כך התזה היא שהוא נזקק לתחליף שימלא את עולמו במשמעות ואל תוך הריק הזה נכנסו האידיאולוגיות והתנועות המודרניות למיניהן: הליברליזם, הסוציאליזם, הקומוניזם, הנאציזם ועוד (נוימן, 2018). תנועות אלו מהוות סוג של דת פוליטית משום שדרך אידיאולוגיה פוליטית הן מבקשות לתת את המשמעות שהדת נתנה.

קרל שמיטנחשב לאבי המושג המודרני של "תיאולוגיה הפוליטית"². הוא הצטרף לשורות המפלגה הנציונל-סוציאליסטית ב-1933 כאשר כבר היה משפטן חשוב ובעל מוניטין. שמיט אומנם לא גילה אהבה למפלגה הנאצית אבל גם לא הראה נכונות מוצהרת לבקר אותה. (רוזנברג, 2011, עמ' 130) בשנת 1922 הכניס שמיט את המושג "תיאולוגיה פוליטית" לדיון הציבורי. הכוונה של שמיט במושג זה היא הצבעה על יחס אנלוגי בין תמונת העולם התיאולוגית לבין זו הפוליטית/משפטית. סכמת האנלוגיה פשוטה: המונרך, שכוחו נעוץ ביכולתו להכריז על מצב החירום, אמור להיות אנלוגי לאל התאיסטי, המשעה בהתגלותו את חוקיות הטבע באמצעות הנס. (טריגר, 2005). שמיט למעשה מבקש "לחלן" את כוחו של האל להשליט סדר וגם לשבור סדר זה את בעזרת הנס, ע"י כך שהוא מעניק כוח זה למונרך³.

בועז נוימן, בפרק הראשון של ספרו "היסטוריות חדשות של הנאציזם" (נוימן, 2018) מציג סקירה של היחס בין הנאציזם לתיאולוגיה פוליטית. הוא מצביע על כך שזיהויו של המשטר הנאצי כדת פוליטית אינו חדש והופיע כבר בין שתי מלחמות העולם. לדוגמא הפילוסוף הפוליטי הגרמני אריק פאגלין בספרו "הדתות הפוליטיות" (1938) טען כי התנועות הטוטליטריות, ובהן הנאציזם אמנם דחו את הדת, אך היו בעצמן בעלות מאפיינים דתיים וחלקן עם הדתות המסורתיות מבנים דומים. בדומה לדתות המסורתיות, גם התנועות הטוטליטריות הבטיחו גאולה והתבססו על מנהיגים משיחיים כריזמטיים. אפשר לציין גם את התרשמותו של הבלשן וחוקר הספרות ויקטור קלמפרר: "יום המפלגה הוא פעולה פולחנית, הנציונל-סוציאליזם — דת". בתיאור זה קלמפרר למעשה טוען כי הנאציזם היא תנועה שהעבירה את הפוליטיקה אל התחום הדתי. כמו כן ב-21 באוקטובר 1932 טען קנצלר גרמניה, פרנץ פון פאפן, ביחס לתורה הנאצית: "לתורה זו אופי של דת פוליטית, ... האמונה המיסטית המשיחית בפיהרר ש'דברו כול יכול' כאחד והיחיד הנקרא לשלוט בגורל". באופן מוצהר ניסח זאת הפילוסוף הנאצי ארנסט

¹ "מות האלוהים", כהכרזתו של פרידריך ניטשה בסוף המאה התשע-עשרה, בספרו "המדע העליז ניטשה קובע: האם עדיין איננו מריחים כלל את הריקבון האלוהי? - גם אלים נרקבים! אלוהים מת! אלוהים יישאר מת! ואנחנו הרגנו אותו!" (ניטשה, 1969, קטע 125)

² המושג "תיאולוגיה פוליטית" אומנם מופיע לראשונה בפילוסופיה הסטואית אצל טרנטיוס נארו אבל את המשמעות המודרנית שלו הוא מקבל אצל שמיט.

³ לדיון נוסף על קרל שמיט את ספרו של איב שארל זרקא "פרט נאצי בהגותו של קרל שמיט" (זרקא, 2009) ודיון בספר זה באתר אימגו (קיזל, 2009)